

KORKU PAZARLAMA ÇERÇEVESİNDE SURİYE HÜKÜMETİ'NİN SİLAH İTHALATINI ARTTIRAN ETKENLER FACTORS THAT INCREASE SYRIAN GOVERNMENT'S WEAPON IMPORTS IN THE FEAR MARKETING FRAMEWORK

Uygar ÖZTÜRK*
Hüseyin SEVİNÇ**

Öz

İnsanları korkutarak birşeyler almasını sağlamak artık çok yaygın kullanılan bir yöntemdir. Günümüzde daha çok dayanıksız tüketim malları üzerine korku pazarlama reklamları hazırlanmaktadır. Korku insanları motive etmenin çok etkili bir yoludur. Bunu kullanarak güzel satış rakamlarına ulaşılabilir ve güzel kârlar elde edilebilir. Silah Endüstrisi korkuyla birebir ilgili olduğu için kârlı bir sektördür.

Bu çalışmada, Suriye Hükümeti'nin 2008-2015 yılları arasında, senelik bazlarda korku etkenleri ile birlikte hafif silah ve ağır silah ithalat rakamları incelenmiştir. Ayrıca Suriye'nin en büyük silah ihracatçısı Rusya ile arasındaki ilişkiler de göz önüne alınmıştır. Her sene yaşanan korku arttırıcı olaylarla silah ithalatının artış ve azalışı arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Korku Pazarlama'nın Suriye Hükümeti'nin silah alım tutumunu etkilediği ve bu ürün grubunun ithalatını arttırdığı, korkuyu tetikleyen unsurlar ile beraber ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korku Pazarlama, Silah İthalatı, Suriye, Arap Baharı.

Abstract

Scaring people is now widely used to get something. Nowadays fear marketing ads are being prepared on more nondurable consumer goods. Fear is a very effective way of motivating people. Using this, you can achieve good sales figures and earn good profits. Weapon Industry is a profitable industry because it is related to fear directly.

In this study, the figures of fear of the Syrian Government during the years 2008-2015, as well as the light weapon and heavy weapon import figures, were examined. In addition, relations between Syria and largest arms exporter, Russia, have been explored. Every year, fear-raising incidents have been linked to the increase and decrease of arms imports. The extent to which the fear marketing affected the Syrian government's weapons purchasing stance and the factors that triggered the fear were explained.

Keywords: Fear Marketing, Weapon Import, Syria, Arab Spring.

1. Giriş

Büyük şirketler ve devletler pazarlamada korkunun gücünden faydalanarak, bireylerin zihinlerinde farklı bir denklem kurdururlar. Kişi korkutulursa cebindeki son kuruşu bile hesaba katacaktır. "Ölümden öte köy yok", "Kefenin cebi yok" atasözlerinden de anlaşıldığı gibi ölümden kaçınmak için son paramızı bile vermeye razı oluruz.

Korku sadece bireyler için değildir. Gruplar, toplumlar, devletler, hükümetler de korkutulabilir veya korkabilirler. Bütün dünya devletlerinin güvenlikleri için silaha ihtiyaç duyacaklarından silah sanayi çok kârlı bir sektördür.

Çalışmada, Suriye devletinin başındakiler, Suriye Hükümetini devam ettirmek ve savaş suçundan yargılanmamak için bazı çabalar göstermiştir. Bu çabalar çerçevesinde yurtdışından ithal ettiği silah ithalatının verileri, senelik olarak korkuyu arttıran unsurlarla birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı, Suriye Hükümeti'nin silah alımındaki artış ve azalışlarda son yıllarda yaşanan olaylar çevresinde korkuların etkisi araştırılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmada Suriye'de ki korkuyu arttıran olaylar incelenmiştir. Diğer yandan da International Trade Center'ın www.trademap.org sitesinden 93 kodlu Ürün Grubu olan "Silah ve Mühimmat; Parçaları ve Aksesuarları" bulunmuştur. Bu ürün grubunun yani hafif silahların 2008-2015 yılları arasındaki dış ticaret verileri alınmıştır. Füze Tank Savunma Sistemleri gibi ağır silahlar ise Stockholm International Peace

* Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Ahlat Meslek Yüksekokulu.

** Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Ahlat Meslek Yüksekokulu.

Research Institute (Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü) (SIPRI) 'nün sitesinden <https://www.sipri.org> alınmıştır. Korku unsurları ve ithalat artış ve azalışları karşılaştırılmıştır.

3. Literatür Analizi (Kavramsal/Kuramsal Çerçeve)

3.1. Pazarlama'da Korku Kullanımı ve Korku Pazarlama

Janis ve Feshbach'ın 1953'te lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin ağız ve diş sağlığındaki bozulmalar ile alakalı korku dereceleri üzerinde bazı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular, kuvvetli korku kullanımının, orta dereceli korku kullanımına nazaran daha az etkili olduğunu ve güçlü korku kullanımının inandırıcı iletişimin etkisini azaltmakta olduğunu söylemiştir (Janis & Feshbach, 1953: 91-92). A. Insko, Arkoff ve M. Insko 1965 yılındaki çalışmada hem sigara kullanımında yüksek korku kullanımı hakkında bulgulara ulaşmışlar hem de Janis ve Feshbach'ın makalesine iyi örnekler vermişlerdir (Insko, Arkoff, & Insko, 1965: 264-266).

M. Ray ve W. Wilkie'nin 1970 yılında korkuyu kullanmanın pazarlama tarafından ihmal edildiğine dair yaptığı araştırmada yüksek korkunun düşük korkudan veya hiç korkutmadan daha çok etkili olduğunu söyleyen çok az çalışma olduğunu söylemiştir. Pazarlama, Amerikan Kanser Derneğinin ve diğer anti pazarlama güçlerinin sigarayı azaltmada reklam ve kampanyalarının göstergelerine rağmen korku araştırmalarını göz ardı etme eğilimindeydi. 1970'li yıllarda ise pazarlama net bir şekilde korkunun gücünü göz ardı etmekten vazgeçti (Ray & Wilkie, 1970: 55). Genel çıkarım ise, Korku motivasyonunun eski satışlardan ziyade yeni bölümlere açmada daha etkili olacaktır (Ray & Wilkie, 1970: 59).

Barry Grassner 1991'de ilk cildini yayınladığı korkunun kültürü kitabının Pazarlama ve Ahlak bölümünde bütün olup bitenlere cevaben, Amerikan limanlarında çok fazla gayri meşru korku vardır. Onlar, bizim ahlaki güvensizliğimizi kullanarak, sembolik ikamelerle birlikte bize satılan şeylerden çok büyük güç ve para sağlarlar demmiştir (Glassner, 1999: 68).

Spence ve Moinpour'un 1972'de ki çalışmasında, ürün performansı ve korku başlığı altında, ağız ve vücut kokusunun sosyal hayatta utanç duyulacak şeyler olduğunu ve bu soruna karşı ağız gargarası ve deodorantın firmalarının reklamlarının pasif kalmadığını ve korkuyu önemli bir araç olarak kullanıldığını söylüyor. Diğer yandan ise pazarlama korku kullanmada haklı mı sorusuna ise endişe kaygı artırıcı etkinin negatif sosyal etkisinin olduğunu, şirketlerin maksimum kâr amacıyla hareket edip, etiği göz ardı ettiği, korku kullanımının hem bireyler hem de toplum açısından yüksek endişe yarattığını ifade edip şu soruları yöneltmiştir: Reklamlardaki korku kullanımının, müşterilerin çeşitli sosyoekonomik sınıflarına etkisi nedir? Korku kullanılan reklamlardaki maruz kalmanın boyutu nedir? Marka modeli veya ürün ve alternatifler arasındaki performans veya ürünlerin algısı ve korku kullanımına maruz kalma arasındaki ilişki nedir? (Spence & Moinpour, 1972: 41-42-43).

Hastings, Stead, Webb'in 2004'te ki çalışmasında korku kullanımıyla ilgili olarak pazarlamacıların hem ticari hem de sosyal olarak dikkatli olmaları gerektiğini söylemişlerdir. Yazarlar korku kullanımının etkisini yeniden değerlendirmenin zorunlu bir ihtiyaç olduğunu söylemişlerdir. Pazarlamada korku kullanımı sorularının cevapsız kaldığını ve korku kullanımının potansiyel tehlikelerine dikkat çekmiştir. Bunlar ışığında pazarlamacılara özellikle sosyal pazarlamacılara, kullananların korkuya başvurma zaafalarını tekrar değerlendirmeleri çağrısında bulunurlar (Hasting, Stead, & Webb, 2004: 978).

Türkiye'deki bir çalışma ise korku pazarlamanın bayanlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Korku kullanılan reklamının daha etkili olduğunu söyleyenlerin oranı %82 iken korku kullanılmayan reklamı daha etkili bulanların yüzdesi ise %18'dir. (Fırat, 2013: 193).

Günümüzde ise insanlar reklam yoluyla korku kullanımına maruz bırakılmaktadır. Örnek vermek gerekirse diş macunu reklamlarında dişinizi bu diş macunuyla fırçalamazsanız dişleriniz çürür, kireç önleyici reklamlarında ise bu ürünü kullanmazsanız çamaşır makinanız bu hale gelir mesajı verilmektedir.

Medyaya yansıyan terör haberleri yüzünden insanlar her an bir terör tehlikesiyle karşılaşacakları korkusuna kapılıyorlar. Kişisel güvenliklerini sağlamak için nice ürüne saldırıyorlar. Amerika'da koca bir ulus devamlı olarak korkutuluyor. İnsanların evlerinin, iş yerlerinin ve alışveriş merkezlerinin dışında ki her yer tehlikelidir mesajı veriliyor (Kaya, 2010: 137-138). Bu tehlikeli gösterilen yerlerden iş yerlerinin hariç tutulması çalışmanın engellenmemesi, alışveriş merkezlerinin de güvenli olarak anlatılması da paranın piyasada dönmesi için harcamaların önünde bir engel oluşmamasını istediklerindedir.

Micheal Moore'un 2002'de yapımcılığını üstlenip 2003 yılında Oscar Ödülünü aldığı *Bowling for Columbine* (Benim Cici Silahım) isimli belgeselinde ki röportajda "Silahlı olmak bir Amerikan geleneği, silahlı değilsen sorumsuz birisindir. Çocuklarını polis mi koruyacak, devlet mi koruyacak. Bu senin sorumluluğundur. Eğer onları koruyamıyorsan Amerikalı değilsindir" (Moore, Glynn, Donovan, Czarnecki,

& Bishop, 2002) cümleleri telaffuz ediliyor. Bireysel silahlanma yoğun bir şekilde teşvik ediliyor. Herkesin silahlanmasıyla korku daha da arttırıyor. Diğer yandan kültüre nüfuz ettiriliyor.

Karlı bir pazar haline gelmesinden dolayı bugün çok farklı sektörlerde ürün satışı bilinen firmalar silah üretimi ve satışı yapmaktadır. Mitsubishi, Hyundai, Hewlett Packard, Saab, General Electric'i bu şirketlere örnek gösterilebilir (<https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/mar/02/arms-sales-top-100-producers>).

Pazarlama ve satışın genel farkından çıkan kısa tanım ise, tüketici ihtiyaçları doğrultusunda üretim yapmaktır. Bu tanımdan yola çıkılırsa tüketicinin ihtiyacı olmasa bile insan eliyle yapılan suni felaketlerle insanlar korkutulur ve ihtiyacı olması sağlanır. Korku pazarlama'nın geldiği son noktalardan birisi de, üretilmiş olan şeye ihtiyacın olması sağlanır (Öztürk, 2016: 252). Böylece ikinci el pazarı da hep canlı durur.

Bu şirketlerin bu ürün grubu üzerinde tutundurma politikalarına ihtiyaçları yoktur. Hem endüstriyel pazarlamanın özelliğinden hem de pazarlamanın kendi doğası gereği tüketicilerin ihtiyacı olan şeyler üretildiğinde reklamsız satılabilir. Bu da giderleri azaltıp daha fazla kâr edilmesine sebep olur. Diğer yandan müşterilerin kafasındaki fayda değerinin yükselmesi sağlanır.

Maslow, insan ihtiyaçlarını beş grup altında incelemiştir (Gawel, 1997: 1-2). Bunların her birine ihtiyaç duyulabilmesi için ilk olarak can sağlığının var olması gerekmektedir. Can sağlığının korunması içinde kişi bütçesini oldukça zorlayacaktır. Can sağlığını korumak sadece bireyin sağlığını koruması değil ailelerin, grupların hatta devletin veya mevcut otoritenin hayatta kalmasıdır. Bu birey, aile, grup ve devletler can güvenliği ve mevcudiyetini devam ettirebilmek için tehlike anında tehdit unsuru öğelere karşı satılan ürünleri alabilmek için son kurusuna kadar alım yapacaklardır.

Rusya'da bazı yetkililer korkuyu tırmandırırken bazıları da bunun faydalı olduğunu gösteren açıklamalar yapmaktadırlar. "Kaddafi Rusya'dan silah alımı konusunda yavaş davranmasaydı, mağlubiyeti bu kadar kolay olmayacaktı" (Baranets, 2011) akt. (Kemaloğlu, 2013: 64). Rosoboroneksport şirketinin Başkan Yardımcısı Victor Komordin'in "Merkezi Avrupa'yı kaybettik, Kuzey Afrika'yı elden çıkarmak üzereyiz, Çin'i kaybediyoruz, İran'ı kaybettik. Bunlar büyük kayıplardır, ancak ihracatımız artmaktadır." (Kemaloğlu, 2013: 69). Bu söylem Rusya'nın korkuyu kullanmada ne kadar ön görülmesi bir politika izlediğinin göstergesidir.

3.2. Senelere Göre Suriye'de Korku Etkenleri

3.2.1. 2009'da Suriye de Korku Unsurları

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 2007 raporuna göre Suriye 2007 yılında en çok mülteci alan ikinci ülke olmuştur (2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, 2008: 8). Türkiye İle Suriye arasındaki ilişki 2009 yılında Haliç Gazetesi tarafından Osmanlı Döneminden beri benzeri görülmemiş işbirliği (Miş, 2011: 216), olarak ifade edilen durumda seyretmiştir.

Obama Başkan olduktan sonra onu tebrik eden ilk liderlerden biri Esad olmasına karşılık, Obama'nın da Suriye'ye yönelik yaptırımları hafifletme kararı alması (Miş, 2011: 219-228) her ikisinin birbirine zeytin dalı uzattıklarının göstergesidir.

Fransa Cumhurbaşkanı'nın Akdeniz Birlik Projesi için 43 Ülkenin Devlet Başkanlarının davet edildiği 2009 yılındaki konferansa Esad'ı çağırması (Group, 2009) , Suriye Liderini Elysee Sarayında Resmi Törenle karşılaması, Fransa'nın Suriye'yi daha çok uluslararası arenaya çekmesi ve tanınması anlamına gelmektedir. Obama Yönetimi'nin Suriye'ye büyükelçi gönderme kararı almasından sonra Suudi Arabistan'ın da Suriye'ye karşı bakışında önemli değişiklikler olmaya başlamıştır. Akabinde Suudi Arabistan Kralı Abdullah kalabalık bir heyetle Şam'a gitmiştir. İran ile de aynı sene birçok alanda işbirliği yapılmıştır (Miş, 2011: 232-241).

Suriye dış politikası için bölgesel anlamda düşünüldüğünde, 2009 yılı Irak'la yaşanan kriz haricinde diğer bölge ülkeleri ile en sorunsuz yıllardan birini geçirmiştir. Uluslararası arenada ise korku yaratacak bir unsur olmamıştır.

3.2.2. 2010'da Suriye de Korku Unsurları

2010 Yılında Suriye ve Türkiye arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler gelişmeye devam ederken, Şam Yönetimi Suudi Arabistan, Lübnan, Irak, İran, Kuveyt, Ürdün, Pakistan ile karşılıklı olarak ilişkilerini geliştirmeye çalışılmıştır. Diğer yandan Arjantin, Brezilya, Venezüella, Küba gibi ülkelere ziyaret gerçekleştirilmiş ve İsrail'e karşı destek toplanmıştır. Hindistan Devlet başkanıyla ekonomik temaslar için Esad Hindistan'a üç günlük ziyarette bulunmuştur. Esad bütün dünya çapında temaslarda bulunmaya çalışmıştır (Yetim, 2012: 257-275).

Rusya ile ekonomik işbirlikleri iletirilmiş ve Rusya hava savunma sistemleri, savaş uçakları ve zırhlı araçlar satacağını duyurmuştur (Yetim, 2012: 276).

İsrail ile karşılıklı savaş tehditlerinin de arttırdığı gerilimin yanı sıra (Yetim, 2012: 272), Amerika, Suriye'nin İsrail'in düşmanı Hizbullah'a silah yardımı yaptığını iddia etmiştir. İsraili General Yossi Baidatz ise Suriye'nin Tel Aviv'i vurabilecek kapasiteye sahip M-600 füzelerini Hizbullah'a verdiğini belirtmiştir (Syria Handles Scud Row with Eye on US). Fransa'da bu iddiadan dolayı Suriye'yi eleştirmiştir. 2010 yılında Suriye'nin askeri harcaması 1.4 Milyar Dolar (Yetim, 2012: 255-266) olmuştur. İsrail ile yaşanan gerginlik harici bu sene de fazla bir korku unsuruna rastlanmamıştır.

3.2.3. 2011'de Suriye de Korku Unsurları

Arap Baharının Suriye'ye geldiği sene olan 2011'in Mart ayında genelde Şam, Halep, Der'a, Kamışlı, Humus, Arfin, Rakka, Banyas, Deir ez-Zor da ortaya çıkan protestolar sebebiyle Esad Hükümeti muhaliflere aşırı güç uygulamış ve binlerce kişinin ölmesine sebep olmuştur. Esed'in lider olarak güçsüz olması yapıcı bir politika üretmeyip direk şiddete başvurmasına sebep olmaktadır. BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon olayların şeffaf bir şekilde soruşturulması ve sorumluların yargı önüne çıkarılması çağrısında bulunmuştur. ABD'nin Suriye'ye karşı ekonomik yaptırım kararı almasından sonra ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, "bugün alınan karar sorumluların eylem ve davranışların hesabının verileceğinin" mesajını vermiştir. Ayrıca bu bölgedeki Suudi Arabistan ve İsrail gibi müttefiklerine Suriye'ye yaptırım uygulanması gerektiğini imâ etmiştir (Miş, 2012: 262-267).

İstanbul ve Antalya'da da olan Suriye'de Değişim Konferansı'nda Beşar Esad'ın istifa ederek yetkilerini yardımcısına devretmesi istenmiş, başkan yardımcısının da görevi devralarak 15 gün içinde yeni bir meclis oluşturarak bir sene içinde demokratik bir seçim gerçekleştirmesi çağrısında bulunulmuştur. Bu temel isteğin gerçekleşmemesi durumunda devrimin gençlerin ve Suriye halkının öncülüğünde devam edeceği vurgulanmıştır, Katliamlardan sonra Ankara ve Şam'ın arası iyice açılmış ve medya da "İpler kopmakla kalmayacak ilişkiler düşmanlık kategorisine girecek" yorumları yer almıştır. Erdoğan'ın "Suriye'de akrabalık ilişkilerimizin olduğu birçok kardeşimiz var. Orada Türkmen kardeşlerimiz var. Orası aynı zamanda bizim eski bakiyemiz olan bir toprak. Onun için orayı iç işlerimiz olarak görebiliriz. Bu kardeşlerimizin hak ve hukukunu korumak için ne gerekiyorsa yapacağız" şeklindeki açıklamaları bir müdahale mi gelecek sorusunu gündeme taşımıştır (Miş, 2012: 269-277).

Uluslararası aktörler tarafından Suriye'ye yönelik askeri müdahalenin yapılıp yapılmayacağını senaryoları her zaman dile getirilmiştir. AB ülkeleri yanında Türkiye'de Suriye muhalefetinin güçlenmesi yönündeki çabaları desteklemişlerdir. ABD başkanı Barack Obama ve Fransa Dışişleri Bakanı, Esad'ın ülkeyi yönetmek için meşruiyetini kaybettiğini söylemişlerdir. Avrupa Birliği, Suriye'nin gelirinin yaklaşık %25'ini petrolden gelen gelirler oluşturduğu için ve ülke petrolünün %95'i AB ülkelerine satıldığından AB petrol alımı ve silah satışı ambargosu uygulama kararı almıştır (Miş, 2012: 283-293).

Arap Birliği, ilk önce Suriye'de ki yaşanan olaylardan Suriye yönetimini sorumlu tutan bir dil kullanmışlar (Arab League calls for Syria talks in Cairo). Takiben Suriye'nin Arap Birliğindeki üyeliği askıya alınmış ve Kasım ayında da Suriye'ye uygulanacak yaptırımlar görüşülmek üzere Arap Birliği toplanmıştır (Miş, 2012: 289).

3.2.4. 2012'de Suriye de Korku Unsurları

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin karar tasarısı Rusya ve Çin tarafından veto edildikten sonra Esad yönetiminin uyguladığı şiddet artmış ve sivil kayıplarda da artış olmuştur (Stack & MacFarquhar, 2012). Bu olayın ardından Suriye, Annan Planını Rusya'nın da telkiniyle kabul ettiğini duyurmuştur (Suriye'nin kabulü Batı'yı ve muhalifleri tatmin etmedi, 2012). Ateşkesin ardından Suriye Yönetimi tarafından Hule'de 108 kişinin öldüğü, 300 kişinin yaralandığı bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırı akabinde Annan Suriye'ye gitmiş ve görüşme ardından "topyekün savaş yaklaşıyor" açıklaması yapmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan, Suriye Ağır silahlar kullanmayı bırakması için girişimlerde bulunulmuş fakat başarılı olunamamıştır (Annan: Suriye'de topyekün savaş yaklaşıyor, 2012).

Suriye'de ki muhalifleri güçlendirme amaçlı Tunus, İstanbul, Paris ve Marakeş'te toplanmak üzere 70 in üzerinde ülkeden temsilci geldiği büyük toplantılar organize edilmiştir. Rusya ve Çin Temsilci göndermemiştir. Sonrasında Rusya ve Çin'in de katılacağı Meşruiyeti yüksek bir toplantı olan Cenevre Mutabakatı organize edilmiştir (Miş, 2012: 226-228).

AB, ABD ve Türkiye devamlı Suriye'ye askeri müdahaleyi dile getirmişlerdir (Miş, 2012: 233-241). NATO Türk halkı ve topraklarını savunmak amacıyla Patriot hava savuna sistemlerinin Türkiye'ye kurulmasını kararlaştırmışlardır, Bunun üzerine Rusya Dış İşleri Bakanı Lavrov bölgede çatışma riskinin arttığını ve "silah birinci sahnede duvarda asılırsa üçüncü sahnede mutlaka ateşlenir" olarak ifade etmiştir

(Suriye'den "Türkiye sınırına patriot" açıklaması, 2012). Temmuz ayında Şam'da düzenlenen bombalı saldırıda Savunma Bakanı ve Yardımcısı, Kriz Masası Başkanı, Ulusal Güvenlik Konseyi Başkanı'nın öldürülmesi (Leading Syrian regime figures killed in Damascus bomb attack, 2012), Esad rejimini korkutacak ve silahlandırmayı arttıracak söylemler ve eylemlerdir.

Aralık ayında Türkiye'nin ağırladığı mülteci sayısı 200.000 den fazla olmuştur (Miş, 2012: 243). Türkiye'nin mülteciler için harcadığı para ise 400 milyon doları aşmıştı (Davutoğlu, 2013). Durum böyleyken Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu konuyu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine taşımış, Angelina Jolie Hatay'a gelip, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun dikkatini Suriyeli Mülteci Sorununa çekmek istemiştir. Bütün bunlara rağmen Birleşmiş Milletler Türkiye'ye Genel Sekreterlik düzeyinde teşekkür etmiştir (BM'den Davutoğlu'na Suriye teşekkürü, 2012).

Sene sonuna doğru Suriye'de katliamların sayısı artmış ve ülke ekonomik ve toplumsal olarak çökme durumuna gelmiştir (Miş, 2012: 244).

3.2.5. 2013'de Suriye de Korku Unsurları

2013 yılında Suriye'de en az 70.000 kişi hayatını kaybetmiş, yaklaşık bir milyon sivil evlerini terk etmiş komşu ülkelerdeki kamplarda yaşamaya başlamış, iki buçuk milyon kişi de ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmış (Suriye'de İsyanın İkinci Yılı, 2013).

21 Ağustos'ta yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan, rejim karşıtı Suriyeliler üzerine kimyasal silah kullanılması, güçlü ihtimal olarak Esad iktidarının yaptığı görüşünü doğurdu (Miş, 2015: 203). Bu sebepten Suriye'ye yönelik askeri müdahale tartışmaları yoğunlaştı (The White House, 2013). Kimyasal silah kullanımını kırmızı çizgi olarak belirleyen ABD Senato'da askeri operasyonu öngören tasarıyı onayladı (Senate committee approves resolution authorizing U.S. strike on Syria, 2013). Bunun yanı sıra Dışişleri Bakanı John Kerry Suriye'de ki muhalif gruplara 60 milyon dolarlık öldürücü nitelikte olmayan yardım yapacaklarını açıklamasından (Sharp & Blanchard, 2013) sonra başka bir toplantıda yapılacak yardımları yaklaşık iki katı kadar arttırılacağını da söylemiştir (Kerry says doubling U.S. non-lethal aid to Syrian opposition, 2013). BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon bu kimyasal silah kullanımını savaş suçu olduğunu belirtmiştir (Forensic Details in U.N. Report Point to Assad's Use of Gas, 2013).

Türkiye, Esad olmadan bir düzenin oluşmasında ısrar ederken (Miş, 2015: 200) TBMM genel kurulu, Suriye'ye ilişkin olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda hükümete verilen yetkinin bir yıl daha uzatılmasını kararlaştırdı (Suriye tezkeresi Meclis'ten geçti, 2013). Türkiye ayrıca Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) teçhizat olarak yardımda bulunmuştur (Miş, 2015: 206).

2013 yılında geçen yıllara nazaran iç savaş daha az kanlı geçmiştir. Fakat Hizbullah gibi tecrübeli bir aktör Baas rejiminin yanında Suriye iç savaşına dahil oldu. Verilen sözlerin tutulmaması sebebiyle ÖSO içinde çözümler başlamış ve diğer gruplara geçiş hızlanmıştır (Miş, 2015: 209-211). Bunun yanı sıra Suriye'deki iç savaşa dahil olan İranlı Şii Afgan milisler Halep'te görülürken (Iran's Afghan Shiite Fighters in Syria, 2014) Şam'da ise Iraklı Şii milis grubu Asaib Ehl el-Hak rejimin yanında savaşa katılmıştır (Iraqi Shiites join Syria war, 2013). Yedi büyük İslami grup birleşme kararı almış ve İslami cepheyi oluşturmuştur (The Politics of the Islamic Front, Part 1: Structure and Support, 2014). IŞİD ise üçüncü bir taraf olarak Suriye savaşında yer almıştır. Rusya ise BM'de Esad Rejimine yönelik kararlara bariyer olarak ve Şam yönetimine silah yardımı yaparak sürekli destek vermiştir. İran Dışişleri Bakan Yardımcısı da Suriye'ye 500 Milyon Dolar maddi yardım yaptığını açıklamıştır (Miş, 2015: 187-214).

3.2.6. 2014'te Suriye de Korku Unsurları

2014 yılında Suriye iç savaşının bilançosu daha da ağırlaşmıştır. Ocak 2015'e kadar 220 bin kişi hayatını kaybetmiş, 7,6 milyon Suriyeli yer değiştirmek zorunda kalırken 4 milyona yakın Suriyeli mülteci durumuna düşmüştür. İnsanlar hayatını kaybedip, ülke dışına kaçarken birbiriyle savaşan grupların sayısı artmış ve mevcut örgütlerin etkinliği de artmıştır. Rejim Güçleri, Muhalefet, IŞİD, Özgür Suriye Ordusu, Liva et-Tevhid, Suriye Devrimciler Cephesi, Ceş el-Mücahidin, İslami Cephe gibi gruplar arasında birçok çatışma meydana gelmiştir. Diğer taraftan elinde devlet gücü bulunan Esad kimyasal içerikli klorin gazı ve varil bombası saldırısında bulunmuştur (Miş, Özdemir, 2015: 171-177) ve Halep'te 650 hava saldırısı gerçekleştirmiştir (Syria: Barrage of Barrel Bombs, 2014). Kimyasal silah ve ağır silahları kullanmaktan çekinmemiştir.

ABD, Suriye muhaliflerine, PYD ve bileşenlerine silah yardımı yaparken ağır silahları kontrollü bir şekilde vermiştir, Türkiye'de peşmerge güçlerine yardım etmiştir. Cenevre-2 toplantısında Suriye'de savaş suçu işleyenlerin yargı önüne çıkarılması gerektiğinin belirtilmesi ve savaş suçu mahkemesinin devreye sokulması gerektiği işaret edilmiştir (Miş, Özdemir, 2015: 178-183). Bu durum şüphesiz Esad ve yönetiminin korkusunu tırmandıran bir olaydır.

3.2.7. 2015'te Suriye de Korku Unsurları

Neredeyse her gün yoğun çatışmaların küçük çaplı harita değişimlerinin ve sivil katliamların yaşandığı Suriye'de ki (Özdemir, 2016: 197) muhalif grupları Şam yönetimi tarafından maaşlı terör grupları olarak görülmekteydi (Even Assad dismisses Russia's Syria dialogue, 2015). 2014'ün son çeyreğinde İdlib kırsalında muhaliflere karşı yenilgi yaşayan Esad güçlerinin, kayıpları Fetih ordusunun hamlesiyle daha da artmıştır. İdlib vilayetinin yanı sıra Cisir es-Şugur kasabası (Islamist fighters seize Syria's Jisir al-Shughour, army says redeploys, 2015) ve Ebu Zuhur Askeri havaalanı (Syria conflict: Rebels seize key Idlib airbase, 2015) muhalifler tarafından ele geçirilmiştir. Suriye Ordusu bu dönemde sadece muhaliflere karşı değil İŞİD'e karşı da savaşmış ve Humus kırsalında ciddi askeri kayıplar vermiştir. Bu durum karşısında Esad ise askeri açıdan insan kaynağı sıkıntısı yaşadığını bizzat dile getirmiştir (Özdemir, 2016: 199-206).

Suriye Dışişleri Bakanı'nun, Moskova'da Putin'i ziyaretinden sonra askeri, siyasi ve ekonomik yardım sözü aldığını duyurmasının ardından (Putin pledges Russia's support to Syrian president Bashar Assad and urges all Middle East nations to fight ISIS, 2015) Esad Rejiminin de talebi üzerine Rusya muhalifleri hedef alacak şekilde hava saldırısına başlamıştır. Bu yardım Esad Yönetimi açısından paha biçilmez değere sahip olmuştur (Özdemir, 2016: 207-208).

Rus kuvvetleri, İdlib, Şam, Lazkiye'de artan bir şekilde varlığını gösterir hale gelmiştir (Weiss, 2015). Hatta Rusya'nın Lazkiye'de askeri üs kurmakta olduğu iddiaları güçlenmiştir (Russia 'is building military base in Syria', 2015). Türkiye sınırındaki muhaliflerin kontrolündeki yerlere sivil-asker ayrımı yapmadan yoğun hava saldırısı düzenlemesi (Özdemir, 2016: 201), yanında Türkmen Dağı Bölgesi (Rus Füzeleri, Türkmenleri Vuruyor, 2015), İdlib ('Rus uçakları' İdlib'i vurdu: 43 ölü, 2015), Halep Şehir Merkezi (Rus jetleri Halep'te sivilleri vurdu, 14 ölü, 20 yaralı, 2015), Azez'de (Rus uçakları Azez'i bombaladı, 2015) ve Şam'ın Guta Bölgesine (Özdemir, 2016: 201) hava saldırısı gerçekleştirmiş, bunun sonunda büyük yıkımlar ve sivil kayıplar yaşanmıştır. Böylece Rusya'nın artık doğrudan savaşa müdahale eden bir aktör haline gelmiştir (Özdemir, 2016: 197).

İran ise bölgeye Iraklı milis güçleri olan gruplarını da Suriye savaş sahasına getirmiştir (Iran Deploys Afghan Shiite Brigade to Spread Its Control in Southern Syria, 2015). Bunlara ek olarak sayıları binlerle ifade edilen büyüklükte İran devrim muhafızları unsurlarını askeri zırhlı araçları cephe hattına getirmiştir (Özdemir, 2016: 206).

4. Suriye'nin Silah İthalatı

4.1. Suriye'de Ateşli Silahlar, Makinalı Tüfekler, Bombalar, Füzeler, Mühimmatların İthalatı

Uluslararası Ticaret Merkezi'ne (ITC) bağlı internet sitesinden edinilen bilgiler aşağıdadır.

Tablo 1: Suriye'nin Yıllara Göre Silah ve Mühimmat Ürün Grubunun Dolar Olarak İthalat Değerleri (Trade Map, 2017)

X: Bin Amerikan Doları	Silah ve Mühimmat; Parçaları ve Aksesuarları Ürün Grubunda Suriye'nin Dünyadan İthal Ettiği							
	Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ticari Değer	165	142	550	663,84	390,872	195,125	760	25,539

Yukarıdaki tabloda (Tablo 1) kullanılan değerlerde 2008, 2009, 2010 yıllarında direct data kullanılmıştır. Yani doğrudan ticaret örgütlerine verilen bilgiler kullanılmıştır. 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 yıllarındaki bilgilerde ise mirror data kullanılmıştır. Mirror data o ülkeden sağlıklı veri alınamadığı durumlarda veya hiç veri paylaşımı yapmadıkları durumlarda, diğer iş ortağı ülkelerin verdiği verilerden oluşmaktadır.

Silah ve Mühimmat; Parçaları ve Aksesuarları Ürün Grubunda Suriye'nin Dünyadan ithal ettiği rakamlar 2008'de 165 bin \$, 2009'da 142 bin \$, 2010'da 550 bin \$ iken iç savaşın başladığı sene olan 2011 yılında ithal edilen silahların tutarı 1200 kat artarak 663 milyon 840 bin \$ a ulaşmış. 2012 yılında 390 milyon 872 bin \$ a gerilemiş. 2013 yılında bu rakam 195 milyon 125 bin \$ olmuş. 2014 yılında ise 760 bin dolara gerilemeye devam etmiş. 2015 yılında ise artış gösterip 25 milyon 539 bin dolar olarak çıkmıştır.

4.2. Suriye'de Ağır Silah İthalatı

Stockholm International Peace Research Institute'ün (Sipri) sitesinden (<https://www.sipri.org/databases/armstransfers>), Suriye'nin ağır silah ithalatı bilgilerine ulaşılmıştır. Bu bilgilere göre Suriye Rusya ile 400 milyon \$, 400 milyon \$, 200 milyon \$, 550 milyon \$'lık ağır silah anlaşmaları yapılmıştır. Bu ağır silahların tamamına yakınının teslim tarihi 2010-2013 yılları arasında olmuştur. Bu internet sitesinden edinilen miktar, model, nitelik ve ithal edilen ülke bilgilerden oluşturulan tablo aşağıdadır. [Sipri.org]

Tablo 2: Suriye'nin Yılları Arasında Dünyadan İthal Edip 2010-2014 Arasında Teslim Aldığı Ağır Silahlar (Stockholm International Peace Research Institute)

Adet	Model	Nitelik	İhracatçı Ülke
5	Ababil-3	İnsansız Hava Aracı	İran
1	C-801/C-802 CDS	Kıyı Savunma Sistemi	İran
25	C-802/CSS-N-8	Gemi Savunma Füzesi	İran
500	Red Arrow-73	Tank Savar	Çin
700	9M311/SA-19	Füze	Rusya
160	9M317/SA-17 Grizzly	Orta Menzilli Füze	Rusya
8	Buk-M2/SA-17	Orta Menzilli Füze	Rusya
2	K-300P Bastion-P	Kıyı Savunma Füze Sistemi	Rusya
12	MiG-29M	Savaş Uçağı	Rusya
12	S-125 Pechora-2M	Hava Savunma Füzesi	Rusya
72	Yakhont/SS-N-26	Gemi Savunma Füzesi	Rusya
36	Yak-130	Jet Eğitim Uçağı	Rusya
100	KAB-500/1500	Güdümlü Füze	Rusya
50	RVV-AE/AA-12 Adder	Füze	Rusya

5. Sonuç

2009 ve 2010 yıllarında Suriye Hükümetinin korkacağı hiçbir olay olmamıştır. Suriye, normal bir devlet olarak dış ilişkilerini güçlendirmiş. Bu dönemde Suriye'nin Hizbullah'a silah yardımıyla bulunduğu iddiaları birçok ülke tarafından desteklenmiştir. Dışarıdan alınan silahlar Hizbullah'a verilmiştir.

2011'de Protestolarla birlikte Arap Baharı Suriye'ye gelmiştir. Daha önceden Saddam Hüseyin'in idamı, Muammer Kaddafi'nin linç edilip ölümüyle sonuçlanması ve bu gibi örnekler Devlet Başkanı olan Hafız Esad'ın korkuyla motive olmasına katkı yapmıştır.

2011, 2012, 2013, 2014, 2015 yıllarında Suriye Hükümetinde korkuyu arttıran unsurlar aşağıda sıralanmıştır.

- 1) Hükümet karşıtı protestolar
- 2) Savaş suçu hükmüyle yargı önüne çıkarılmak istenmesi
- 3) Devrimden vazgeçilmeyeceği mesajı
- 4) Sürekli farklı ülkelerden askeri müdahale tehdidi
- 5) Muhalif gruplara farklı ülkelerden silah yardımı
- 6) Ekonomik ve Silah ambargosu
- 7) Uluslararası güçlerin Suriye muhalefetine güçlendirme toplantıları
- 8) Suriye Hükümeti'nin üst düzey devlet yetkililerinin suikast sonucu öldürülmeleri
- 9) İç savaşta birbiriyle savaşan grupların sayısının artması
- 10) Askeri açıdan insan kaynağı sıkıntısının çekilmeye başlanması

Yukarıda yazılı olan sebeplerden dolayı Suriye Hükümeti devamlılığını sağlamak, meşruiyetini korumak için 2011 yılında 2010 yılındaki alıma nazaran yüzde 120.000'lik bir artış olmuştur. 2012 yılında da çok ciddi bir silah alımı olmuştur. 2013 yılında ve 2014 yılında düşüşün sebebi ise Rusya'nın Şam yönetimine satış değil de silah yardımları ile açıklanabilir. 2015 yılında Rusya'nın bizzat kendisi Suriye içinde kendi silahları, füzeleri, uçakları ve askeriyle vurmaya başlayıp iç savaşa dahil olmuştur.

Suriye Hükümeti'nin daha önceden anlaşmasını yaptığı füze, hava ve gemi ve kıyı savunma sistemleri, tank savar gibi ağır silahları ise 2010-2014 yılları arasında teslim alınmıştır.

Suriye'de yüz binlerce kişinin ölümü bazı kâr peşinde koşan insanlar için bir şey ifade edemeyebilir. Günümüzde de binlerce şirket yüz binlerce insanın öldürülmesine dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Bu durumun etik yönü ciddi olarak tartışılmalıdır. Bir zamanlar olan savaşların hazırlığının lojistiğe model olup rehber alındığı gibi, günümüzde de silah sanayinin teknolojiye rehberlik etmesi çok yakındır.

İnsanların, grupların, devletlerin korkularından faydalanıp güzel kârlar elde edilebilir. Elde edilen kârlarla Ar-Ge ile yeni teknolojilerle korku savuşturucu metaller üretilebilir ve onlardan da ayrı kârlar elde edilebilir. Korku ne kadar uzun süre devam ediyorsa o kadar ardına kadar açılmış bir pazar sizi bekliyordur.

Suriye Hükümeti'nin korku motivasyonu ile silah ithalatı arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Öneri olarak Suriye'de ki kaos ortamında korku kullanımı sonucunda eskiye nazaran daha fazla kâr edilen sektörler araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- 2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. Birleşmiş Milletler. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Raporu.
- Amos, H. (2011, 1 Eylül). Billions of Dollars of Russian Business Suffers Along With Syria. The Moscow Times: <https://themoscowtimes.com/articles/billions-of-dollars-of-russian-business-suffers-along-with-syria-9298>
- Annan: Suriye'de topyekün savaş yaklaşıyor. (2012, 2 Mayıs). Tarihinde BBC: http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120602_syria_conflict.shtml
- Arab League calls for Syria talks in Cairo <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/10/201110168118442340.html>
- Arms sales: who are the world's 100 top arms producers? <https://www.theguardian.com/news/datablog/2012/mar/02/arms-sales-top-100-producers>.
- Baranets, V. (2011, 22 Mart). "Obyöm Orujeynih Kontraktov Rossii s Libiyei Otsenivalsya v 4.5 Milliardov Dollarov. Komsomolskaya Pravda.
- BM'den Davutoğlu'na Suriye teşekkürü. (2012, 25 Eylül) <http://www.aksam.com.tr/guncel/bmden-davutoglu-na-suriye-tesekkuru--141020h/haber-141020>
- Davutoğlu, A. (2013). tarihinde Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/butce_2013.pdf
- Even Assad dismisses Russia's Syria dialogue. (2015, 26 Ocak). <http://www.cbsnews.com/news/syria-opposition-talks-in-moscow-russia-dismissed-assad/>
- Firat, D. (2013). Korkunun Bir Pazarlama Aracı Olarak Kullanılması: İşletmelerin Korku Mesajları ile Tüketicilerin Algısı Arasında Uyum Var mı?, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi*, s. 193.
- Forensic Details in U.N. Report Point to Assad's Use of Gas. (2013, 16 Eylül). New York Times: <http://www.nytimes.com/2013/09/17/world/europe/syria-united-nations.html>
- Gawel, J. E. (1997). Herzberg's theory of motivation and Maslow's hierarchy of needs. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, s. 1-2.
- Glassner, B. (1999). *The Culture of Fear: Why Americans Are Afraid of the Wrong Things*. New York: Basic Books.
- Group, I. C. (2009). *Engaging Syria? Lessons From The French Experience*. Şam, Brüksel: Middle East Briefing.
- Hasting, G., Steed, M., & Webb, J. (2004). Fear Appeals in Social Marketing: Strategic and Ethical Reason for Concern. *Psychology and Marketing*, s. 978.
- Insko, C. A., Arkoff, A., & Insko, V. M. (1965). Effects of High and Low Fear-Arousing Communications upon Opinions Toward Smoking. *Journal of Experimental Social Psychology*, s. 264-266.
- Iran Deploys Afghan Shiite Brigade to Spread Its Control in Southern Syria. (2015, 4 Mart). 5 19, 2017 tarihinde <http://jcpa.org/iran-shiite-brigade-syria/>
- Iraqi Shiites join Syria war. (2013, 29 Ekim). Al Monitor: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/10/iraqi-shiites-join-syrian-war.html>
- Islamist fighters seize Syria's Jisr al-Shughour, army says redeploys. (2015, 25 Nisan). 5 19, 2017 tarihinde Reuters: <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-town-idUSKBN0NG09220150425>
- Janis, I. L., & Feshbach, S. (1953). Effect of Fear Arousing Communications. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, s. 91-92.
- Katz, M. N. (2006). Putin's Foreign Policy toward Syria. *Middle East Review of International Affairs*, s. 10(1).
- Kaya, İ. (2010). *Pazarlama Bi'tanedir: Bir Pazarlamalar Ansiklopedisi*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Kemaloğlu, İ. (2013). Ortadoğu Silah Pazarında Rusya'nın Payı. *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5 Sayı 55. S. 69.
- Kerry says doubling U.S. non-lethal aid to Syrian opposition. (2013, 4 21). 5 19, 2017 tarihinde Reuters: <http://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-conference-kerry-idUSBRE93K00220130421>
- Leading Syrian regime figures killed in Damascus bomb attack. (2012, 7 18). 5 18, 2017 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2012/jul/18/syrian-regime-figures-bomb-attack>
- Miş, N. (2011). Suriye 2009. K. İnat, M. Ataman, & C. Çakmak (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2009* içinde İstanbul: Küre Yayınevi.
- Miş, N. (2012). Suriye 2011. K. İnat, M. Ataman, F. Aydın, & B. Yıldırım (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2011* içinde İstanbul: Açılım Kitap.
- Miş, N. (2012). Suriye 2012. K. İnat, & M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2012* içinde İstanbul: Açılım Kitap.
- Miş, N. (2015). Suriye 2013. K. İnat, & M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2013* içinde İstanbul: Açılım Kitap.
- Miş, N., & Özdemir, Ö. B. (2015). Suriye 2014. K. İnat, & M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2014* içinde İstanbul: Açılım Kitap.
- Moore, M., Glynn, K., Donovan, M., Czarnecki, J., Bishop, C. (Prodüktörler), & Moore, M. (Yöneten). (2002). *Bowling for Columbine (Benim Cici Silahım) [Sinema Filmi]*. U.S.
- Özdemir, Ö. B. (2015, 2 Nisan). Fetih Ordusu'nun İdlib Harekatı ve Olası Sonuçları. <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/2510?s=orsam%7Cturkish>
- Özdemir, Ö. B. (2016). Suriye 2015. K. İnat, & M. Ataman (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2015* içinde İstanbul: Açılım Kitap.
- Öztürk, U. (2016). Fear Marketing Effect on Selling Weapons: 2014-2015 Lebanon Analysis. *Methodological Approaches To Social Sciences* (s. 247-253). Budapeşte: AGP Research.
- Putin pledges Russia's support to Syrian president Bashar Assad and urges all Middle East nations to fight ISIS. (2015, 29 Haziran). <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3143609/Putin-pledges-Russia-s-support-Syrian-president-Bashar-Assad-urges-Middle-East-nations-fight-ISIS.html>
- Ray, M. L., & Wilkie, W. L. (1970). Fear: The Potential of an Appeal Neglected by Marketing. *Journal of Marketing*, 34(1), s. 57-62.
- Rus Füzeleri, Türkmenleri Vuruyor. (2015, 3 Ekim). <https://www.haberler.com/rus-fuzeleri-turkmenleri-vuruyor-7741463-haberi/>
- Rus jetleri Halep'te sivilleri vurdu, 14 ölü, 20 yaralı. (2015, 12 8). 5 19, 2017 tarihinde TRT Haber: <http://www.trthaber.com/haber/dunya/rus-jetleri-halepte-sivilleri-vurdu-14-olu-20-yarali-220945.html>
- Rus uçakları Azez'i bombaladı. (2015, 1 Aralık). <http://www.gazetevatan.com/rus-ucaklari-azez-i-bombaladi-890023-dunya/>
- 'Rus uçakları' İdlib'i vurdu: 43 ölü. (2015, 20 Aralık). http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151220_suriye_rus

- Russia 'is building military base in Syria'. (2015, 9 Mayıs). <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11846382/Russia-is-building-military-base-in-Syria.html>
- Senate committee approves resolution authorizing U.S. strike on Syria. (2013, 4 Eylül). https://www.washingtonpost.com/world/national-security/officials-press-lawmakers-to-approve-syria-strike-obama-invokes-congress-credibility/2013/09/04/4c93a858-155c-11e3-804b-d3a1a3a18f2c_story.html?utm_term=.d10fe162200e
- Sharp, J., & Blanchard, C. (2013, 14 Haziran). Armed Conflict in Syria: U.S. and International Response. <https://pdfs.semanticscholar.org/b026/5334499e290b0050108a605e70569fb6f516.pdf>
- Spence, H. E., & Moinpour, R. (1972). Fear Appeals in Marketing. A Social Perspective. *Journal of Marketing*, 36(3), 41-42-43.
- STACK, L., & MacFARQUHAR, N. (2012, 12 Şubat). *Arab League Steps Up Pressure on Syria and Calls for U.N. Help*. <http://www.nytimes.com/2012/02/13/world/middleeast/arab-league-requests-un-peacekeepers-for-syria.html>
- Suriye tezkeresi Meclis'ten geçti*. (2013, 3 Ekim). <http://www.milliyet.com.tr/suriye-tezkeresi-meclis-ten-gecti-siyaset/detay/1772374/default.htm>
- Suriye'de İsyanın İkinci Yılı. (2013, 15 Mart). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyede-isyandin-ikinci-yili>
- Suriye'den "Türkiye sınırına patriot" açıklaması. (2012, 23 Kasım). <http://www.milliyet.com.tr/suriye-den-turkiye-sinirina-patriot-aciklamasi/dunya/dunyadetay/23.11.2012/1631776/default.htm>
- Suriye'nin kabulü Batı'yı ve muhalifleri tatmin etmedi. (2012, 28 Mart). http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/03/120328_syria_west.shtml
- Syria conflict: Rebels seize key Idlib airbase. (2015, 9 Eylül). <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34196438>
- Syria Handles Scud Row with Eye on US. <http://english.aawsat.com/theaawsat/news-middle-east/syria-handles-scud-row-with-eye-on-us>
- Syria: Barrage of Barrel Bombs. (2014, 30 Temmuz). <https://www.hrw.org/news/2014/07/30/syria-barrage-barrel-bombs>
- The Politics of the Islamic Front, Part 1: Structure and Support. (2014, 14 Ocak). <http://carnegie-mec.org/diwan/54183?lang=en>
- The White House. (2013, 30 Ağustos). <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21>
- Weiss, M. (2015, 29 6). <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3143609/Putin-pledges-Russia-s-support-Syrian-president-Bashar-Assad-urges-Middle-East-nations-fight-ISIS.html>
- Yetim, M. (2012). Suriye 2010. K. İnat, M. Ataman, & İ. N. Telci (Ed.), *Ortadoğu Yıllığı 2010* içinde. İstanbul: Açılım Kitap. <https://www.sipri.org/databases/armstransfers> Erişim Tarihi: 5.19.2017
- http://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1|760|||93||2|1|2|1|2|1|2|1|1 Erişim Tarihi: 19.5.2017
- http://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1|760|||93||2|1|1|1|2|1|1|1 Erişim Tarihi: 19.5.2017